

ních považovalo svůj vztah k vedení závodu za nepříznivý. Závodní výbory a stranické organizace nedovedly či nemohly pochopit snahu lékaře o dobro dělníků a jen málokdy nacházel u nich zastání. Výsměchem vši logiky bylo dosazování laiků nebo pomocných zdravotnických pracovníků na vedoucí místa zdravotnických středisek a zdravotnických ústavů. Takovým ředitelům stačily výkazy, statistiky, čísla. Pro jiné skutečnosti se jim nedostávalo patřičného vzdělání. Vše opanoval „papírek“. Byla stanovena norma sedm pacientů na hodinu, ale samo písaření zabralo pět minut, na vyšetření, předepsání léků a na poradu zbyly tři minuty. Pacienti na takové „léčení“ čekávali 4—5 hodin. „Stanovily se »pacientohodiny«, »lékařohodiny«. Počet lůžek byl dělen počtem stromů rostoucích kolem nemocnice a počet ošetřovatelek násoben ujetými kilometry,“ říká výsměšně značka Herostrates.

Tato soutěž přinesla mnohý užitek, poněvadž příspěvky byly v podstatě anonymní, dovolovaly autorům spontánní, volné vyjádření vlastních pozorování, soudů i kritiky. Čtenář má často dojem, že kritici, nespokojení a poškození, měli především potřebu si ulevit a někomu postěžovat.

Je probrána a osvětlena doba převratová, zahrnující budování osvobozené vlasti a nového společenského systému. V tomto chvatu a často i zmatku přicházelo k slovu i nové odvětví lékařství, které se mělo především starat o lékařskou prevenci v průmyslu. Scházely však zkušenosti na všech stranách: jak lékařům, tak vedení závodu. Dělníci se tvářili podezřívavě. Lékaři si nemohli srovnat všemocný požadavek, který hlásal, že plnění plánu je nejvyšším zákonem, s lékařskou etikou. Dělníci bez proletářské tradice pocházející převážně z venkova, se nemohli přizpůsobit požadavkům velkého kolektivu, tempu života i práce. Snáze si navykali na vymoženosti nové civilizace než na požadavky hygieny všedního dne. Byli ohromeni valícím se kolosem nové techniky. Skok z doby ručadla do současné civilizace je příliš velký na období jedné generace. Lékař si nemohl srovnat, že je možné, aby socialistický podnik neviděl za plánem a normami člověka, pro kterého se to všechno budovalo a dělalo. Lékař, ať chce nebo nechce, musí být společensky angažován (spolecznikiem); ale nelze na něm žádat, aby byl jedinou osobou v podniku, která díky určitým etickým předpokladům svého povolání vidí mrhání silami a zdravím pracujícího člověka (El Jot). „Jak je možné, že někdy ředitelé velkých podniků svým vystupováním vůči zaměstnancům připomínali spíše velké kapitalisty než pověřence socialistických závodů,“ ptá se El Jot. „Bylo mnoho vedoucích, kteří v honbě za plněním plánu ztráceli cestou lidi“ (Krzywonos). Takových otázek bylo položeno více. Lékaři byl hozen na bedra boj s absencí, ale lékař může pracovat úspěšně jen tam, kde má důvěru pacientů. Funkce hlídače mu nepatří. Rada přispěvatelů jasně viděla, že se lékař musí důkladně seznámit s prací

svých pacientů, že má být součástí pracovních kolektivů, jako je tomu u mistra a inženýra. Někteří považovali za vhodné, aby ordinanční hodiny byly stanoveny na mimo-pracovní dobu podniku. Odpadli by tak i četní tzv. nemocní, kteří návštěvy lékaře využívali jako jedné z příležitostí, jak opustit pracoviště.

V krátkém referátu nelze ani nejstručněji formou zachytit nepřeborné množství cenných postřehů, podnětů a kritických poznámek. Některé příspěvky jsou jimi přímo nabity a zasluhovaly by překlad do češtiny. Opakovaně jsou diskutovány ožehavé problémy mladistvých pracovníků na závodech, učňů, problémy periodických prohlídek zaměstnanců a prohlídek nově přijímaných dělníků.

K celé knize lze snad jen namítnout, že zde byla dána příležitost zaujmout stanovisko ke komplexní problematice zdravotní péče na závodech jen jedné části zúčastněných pracovníků. Na druhé straně je třeba přiznat, že způsob provedení ankety dal možnost k relativně objektivnímu pohledu na situaci zdravotnické služby v průmyslu. V tom je klad a přínos knihy.

Karel Macek

Sorokin o Gurvičovi

(Dodatkem k recenzi v 2. čísle Sociologického časopisu 1966)

Sorokin uvádí ve svých *Sociological Theories of Today*, 1966 (kap. 14, str. 462—496) Gurviče jako nejpřednějšího představitele empiricko-realistické dialektické sociologie naší doby, čili podle jeho názvu dialektického hyperempirismu neb empiricko-realistické dialektiky. Vykládá a kritizuje především jeho pojetí dialektiky, které on v *Traité* nevykládá, nastiňuje jeho soustavu sociologie obecné i sociologií speciálních, k nimž zde přiřazuje i jeho sociologii sociálního času, a posléze podává jeho celkové ocenění.

Gurvičovu pojetí dialektiky Sorokin vytýká, že popírá zákony formální logiky, kdežto dialektika je spíše jejich rozšířením, že není prosto — jak tvrdí — všech filosofických nebo vědeckých domněnek, že rozlišuje mnoho operativních forem dialektiky, ač by stačily dvě nebo tři, že nemá jasno v některých bodech, jako zvláště v dialektickém vztahu mezi dialektikou jako metodou a dialektikou skutečných sociálních pohybů, a že příliš zdůrazňuje heuristickou účinnost dialektické metody (sám uvádí tři jiné metody), ač jí sám málo užívá.

Jeho systému vytýká, že ač jej nazývá empiricko-realistickým, je u něho málo skutečného empirického bádání, že empirickým materiálem jen osvětluje své obecné propozice, že nedovedl spojit empirismus s dialektikou, že jeho četné klasifikace jsou někdy těžkopádné a často spíše matou, že nejpřesnější název pro jeho systém je „klasifikační systém sociologie“, a vůbec že jeho dialektický a empiricko-realistický systém je ve skutečnosti spekulativní, formální a filosofický.

Ale přes tuto kritiku prohlašuje Sorokin Gurvičovu sociologii vcelku za jeden z nejvýznamnějších příspěvků naší doby k obecné i speciální sociologii, jež nemůže žádný historik sociologie v polovině dvacátého století opomenout. Tvrdí, že jeho obecná sociologie je systematictější, originálnější a rozvinutější než většina současných teorií a že jeho mimořádná erudice ve filosofii, so-

ciálních vědách a sociologických teoriích, zesílená rozmanitostí jeho životních zkušeností, a poměrná jasnost jeho myšlenek činí všechna jeho hlavní díla pro naše poznání sociální skutečnosti a mnohorozměrnosti sociokulturního univerza důležitými a podnětnými pro naše myšlení, jež obohacuje jak svými vědeckými pravdami, tak i svými omyly.

Josef Král